

DEKLARACIJA 1. RURALNOG PARLAMENTA SRBIJE

Usvojeno na Prvom ruralnom parlamentu Srbije održanom od 24. do 26. juna 2024. godine u Vrnjačkoj Banji, uz prisustvo 57 predstavnika aktera i interesnih grupa za ruralni razvoj iz Srbije, uključujući organizacije civilnog društva i mreže OCD, lokalne i centralne vlasti, mlade ljude, donatore zajednice i predstavnika medija.

Mi, kao predstavnici civilnog, javnog i poslovnog sektora u ruralnim područjima Srbije, usvojili smo ovu Deklaraciju kao izjavu o težnjama, opredeljenjima i zahtevima ruralnog stanovništva u tim područjima. Deklaracija je upućena vladi i vladinim institucijama, kao i svim zainteresovanim stranama koje mogu da doprinesu dobrobiti ruralnih zajednica Srbije.

UVOD

Prvi ruralni parlament Srbije, od 24. do 26. juna 2024. godine, organizovan je u okviru projekta „Ojačano umrežavanje na Zapadnom Balkanu za socio-ekonomski razvoj ruralnih područja“, koji finansira Nemačko savezno ministarstvo za ekonomsku saradnju i razvoj (BMZ), a implementira Nemačko društvo za međunarodnu saradnju (GIZ). Učestvovalo je 57 predstavnika zainteresovanih strana za ruralni razvoj i interesnih grupa iz Srbije, uključujući organizacije civilnog društva i mreže OCD, lokalne i centralne vlasti, mlade ljude, donatorsku zajednicu i predstavnike medija.

Ruralni parlament se oslanjao na široko iskustvo učesnika i postojeća iskustva organizacije ruralnih parlamenta u Evropi i zemljama Balkana.

ZAJEDNIČKI IZAZOVI

Mnogi ruralni regioni u Srbiji su pogođeni nedovoljno razvijene ruralne ekonomije, nedostatkom mogućnosti za zadovoljavajući i pošteno plaćen rad, gubitkom stanovništva jer se mladi ljudi odseljavaju, posledičnim demografskim disbalansom, opadanjem usluga, siromaštvom i socijalnom isključenošću ugroženih kategorija stanovništva i degradacijom životne sredine.

Kao odgovor na ove ozbiljne slabosti, Srbija poslednjih godina posvećuju veću pažnju ruralnom razvoju. Srbija je u procesu priprema za pristupanje Evropskoj uniji. Iz tog razloga, njen pristup ruralnom razvoju ima tendenciju da se usaglasi sa pristupom EU, a posebno imajući u vidu da je Srbija koristi direktnu podršku EU kroz IPARD program. Taj program uključuje potencijal za korišćenje LEADER pristupa i drugih mera za podršku ruralnom razvoju (ruralna infrastruktura, agroekološke mere). Osnove za ruralni razvoj postavile su vlade, mreže civilnog društva, donatori i drugi, uz rastuću podršku Evropske unije. Ova osnova uključuje stvaranje partnerstava tipa LEADER u mnogim ruralnim oblastima širom regiona, uglavnom na inicijativu organizacija civilnog društva.

Međutim, ruralne zajednice i privrede u Srbiji su pogođene kašnjenjem u procesu pridruživanja Evropskoj uniji i usporjenjem u proces političkih reformi. Zauzvrat, kašnjenje u političkim reformama usporilo je primenu IPARD programa. To znači da sredstva EU još uvek ne pristižu efikasno u ruralni područja, a puna primena LEADER procesa je u zastoju. Štaviše, institucionalna osnova za ruralni razvoj je još uvek nedovoljno razvijena. Mnogi ruralni regioni još uvek nemaju koristi od bliske saradnje između vlade i organizacija civilnog društva koja je – kao što pokazuje iskustvo u Evropskoj uniji – ključna za promovisanje integrisanog lokalnog razvoja, osnaživanje lokalnih zajednica i izgradnju kapaciteta među svim ruralnim akterima.

EVROPSKA PERSPEKTAVA RURALNIH PODRUČJA SRBIJE

Srbija ima jasnu perspektivu da postanu ravnopravne članice Evropske unije, i na taj način doprinese socio-ekonomskom razvoju Evrope i njenih ruralnih područja. Pozdravljamo tu perspektivu. Doprinećemo naporima koji su potrebni za integraciju naše zemlje u Evropsku uniju. Promovišaćemo i doprineti saradnji između zemalja u našem regionu, kao i između njih i država članica EU.

Verujemo da će kulturna i prirodna raznolikost naše zemalje ojačati doprinos koji ona može dati životu, ekonomiji i kulturi Evropske unije. Stoga apelujemo na to da procesi evropskih integracija zemalja kandidata treba da uzmu u obzir ovu raznolikost, uključujući i formulisane politika ruralnog razvoja koje odgovaraju specifičnim potrebama različitih regiona.

IZAZOV I PRILIKA

Tokom ruralnog parlamenta, posebno smo se fokusirali na tri ključna aspekta izazova i mogućnosti sa kojima se suočavaju ruralne zajednice u našoj zemlji, tj.

- potrebe mladih i žena
- održivi ruralni razvoj
- LEADER kao okvir za očuvanje ruralnih zajednica.

Mladi ljudi

Ruralne zajednice širom Srbije su pogođene kontinuiranim odlaskom mladih ljudi. Ovaj trend narušava ravnotežu u populaciji; smanjuje radnu snagu i potencijal za ekonomski razvoj; i može izazvati efekte pada stanovništva, gubitak ruralnih usluga i dalje slabljenje ruralnih zajednica. Smatramo da se moraju pronaći načini da se mladi ljudi podstaknu i omoguće da ostanu ili se vrate na selo. Mladima su potrebni različiti zadovoljavajući i pošteno plaćeni poslovi, dobro ciljani obrazovni sistem, pristup zemljištu, stanovanju i kreditima, društvene i kulturne aktivnosti prilagođene mladima i podrška mladim poljoprivrednicima i preduzetnicima. Pozivamo vladu i civilno društvo da prepoznaju i podrže zadovoljenje potreba mladih u ruralnim sredinama i da omoguće mladima da aktivno učestvuju u procesima donošenja odluka i ruralnim inicijativama.

Žene

Žene u ruralnim područjima Srbije pripadaju, prema svakoj analizi, jednoj od marginalizovanih grupa, iako je poslednjih godina postignut napredak u povećanju njihove inkluzije. Smatramo da žene treba da budu prepoznate kao ključni pokretači ruralnog razvoja, kao i kao čuvari tradicije i nasleđa u ruralnim sredinama. Pozivamo vladu i civilno društvo da prepoznaju potrebe žena; da podrže i stimulišu njihovu kreativnu ulogu u životu na selu kroz programe aktivne podrške; i da obezbede njihovo uključivanje u procese donošenja odluka, na primer u okviru organizacija za rad u zajednici i lokalnih akcionih grupa.

Održivi ruralni razvoj

Održivi ruralni razvoj treba bazirati na ključnim potencijalima kojima ruralna područja raspolažu.

U ruralnoj ekonomiji Srbije, centralnu ulogu imaju mali farmeri. Često su u ozbiljnom nepovoljnom položaju zbog niskog nivoa obrazovanja, nedostatka kapitala i opreme i (ključno) nedostatka pristupa tržištima za njihove proizvode. Ali ako se mnogim takvim poljoprivrednicima omogući da rade i trguju zajedno, i da pronađu načine da dodaju vrednost svojim proizvodima, oni mogu imati više snage u marketinškim procesima. Velika korist može doći od stvaranja zadruga ili udruženja poljoprivrednika; i od postizanja veze između proizvođača i drugih delova ekonomskog lanca između proizvođača i potrošača.

Kratki lanci snabdevanja mogu omogućiti malim poljoprivrednicima da steknu veći udeo dodate vrednosti tako što će prevazići jednostavnu primarnu proizvodnju i uključiti se u distribuciju i/ili preradu. Ako je lanac kraći, sa manje aktera, poljoprivrednik može dobiti više. U nekim takvim

lancima, poljoprivrednik može sam postati prerađivač ili trgovac na malo, pa čak i biti u direktnom kontaktu sa kupcem. Međutim, u mnogim ruralnim regionima, mali farmeri sada nisu upoznati sa konceptom i mogu biti sumnjičavi prema ideji zadruga, udruženja ili lanaca snabdevanja. Iz tog razloga, podstičemo da vlada i organizacije civilnog društva (OCD) treba da učine više da promovišu ideju i pomognu u stvaranju zadruga, udruženja i kratkih lanaca snabdevanja. OCD i nacionalna mreža OCD mogu preuzeti vodeću ulogu u izgradnji kapaciteta malih farmera i podržavanju stvaranja prerađivačkih preduzeća koja su potrebna za formiranje kratkih lanaca snabdevanja. Pozivamo nacionalne i evropske institucije da rade na razvoju mera podrške zadrugama, udruženjima poljoprivrednika i kratkim lancima snabdevanja, u okviru nacionalnih mera i IPARD programa.

U ruralnim oblastima Srbije, sve veći broj ljudi je pogođen siromaštvom i socijalnom isključenošću različitih vrsta. Neophodni su stalni naponi kako bi se promovisala njihova inkluzija i puno učešće u društvu. Socijalno preduzetništvo može imati ključnu ulogu u tom procesu, pružajući socijalne i druge usluge – na primer brigu o starim ljudima, zapošljavanje hendikepiranih – koje javni i privatni sektor ne pružaju na adekvatan način. Socijalna preduzeća mogu uključivati preradu lokalnih proizvoda, nastavak tradicionalnih veština, ugradnju obnovljivih izvora energije i druge aktivnosti koje proizilaze iz identifikovanih lokalnih potreba i koje omogućavaju zapošljavanje marginalizovanih grupa. U našoj zemalji, ovo je relativno nova ideja: ali verujemo da ima značajan potencijal. Pozivamo nacionalne i evropske institucije, OCD i mreže OCD da aktivno učestvuju u razvoju socijalnog preduzetništva kreiranjem politika podrške, razvojem kapaciteta i pružanjem stručne podrške.

Organizacije civilnog društva i njihove mreže već daju značajan doprinos akciji koja je potrebna za održavanje dobrobiti ruralnih zajednica Srbije. Verujemo da oni imaju veliku ulogu u budućnosti. Međutim, na njih – u različitom stepenu – utiče nedostatak resursa, institucionalne podrške i organizacionih kapaciteta da prošire svoj doprinos.

Preporučujemo donosiocima odluka na svim nivoima i evropskim institucijama da prepoznaju ulogu i kapacitet OCD i njihovih mreža, i da obezbede klimu koja podržava njihovo funkcionisanje i dalji razvoj. Apelujemo na to da se, tokom procesa evropskih integracija, ovim mrežama da omoguće da se čuje glas seoskih zajednica i da seoski građani i zajednice budu u potpunosti i progresivno informisani o procesu evropskih integracija i njegovim implikacijama na budućnost seoske zajednice.

LEADER kao okvir za očuvanje ruralnih zajednica

Snažno se zalažemo za teritorijalni, integrisani i partnerski zasnovan pristup ruralnom razvoju, koji sledi odozdo prema gore i teritorijalna partnerstva, kao što je izraženo u principima LEADER. Želimo da vidimo široku primenu tih principa u Srbiji. Pozivamo institucije i vladu da ubrzaju uspostavljanje podsticajnog okruženja i neophodnih procesa za implementaciju LEADER, kao i posvećenost evropskih i nacionalnih fondova toj implementaciji. Verujemo da bi ovo imalo moćnu korist u promovisanju uključivanja svih lokalnih aktera u ruralni razvoj, jačanju ruralne ekonomije i blagostanja ruralnih zajednica.

Do sada su većinu liderstva u promovisanju ideje LEADER i stvaranju partnerstava tipa LEADER u preuzele mreže za ruralni razvoj zasnovane na civilnom društvu. One su se oslanjale na svoje veze sa evropskim mrežama – posebno PREPARE Partnerstvo za ruralnu Evropu, Evropskom asocijacijom lidera za ruralni razvoj (ELARD) i Evropskom mrežom za ruralni razvoj (ENRD) – i razvile su značajnu ekspertizu u stvaranju i podršci za multisektorska partnerstva po principima LEADER.

Pozivamo vladu da podrži nadogradnju rada ovih mreža i da angažuju njihovo kontinuirano učešće, u implementaciji LEADER pristupa. Mere tehničke pomoći u okviru IPARD-a treba da

se koriste za izgradnju kapaciteta i javnih institucija i organizacija civilnog društva (OCD) angažovanih u procesu LEADER. OCD su u dobroj poziciji da doprinesu razvoju teritorijalnih partnerstava kroz obrazovanje, obuku, umrežavanje i obezbeđivanje kvalitetnih informacija, kao i da pruže stručnu podršku lokalnim akcionim grupama. Oni mogu promovisati izvrsnost u implementaciji LEADER-a kroz kontinuiranu saradnju i umrežavanje između svih koji su uključeni u taj rad u zemlji, kao i kroz njihove kontinuirane veze sa PREPARE, ELARD i ENRD.

INSTITUCIONALNI OKVIR

Izazovi i prilike koje smo opisali zahtevaće resurse vlade na svim nivoima, privatnog i civilnog sektora. U okviru ove Deklaracije ističemo glavna pitanja za koja smatramo da treba da se pozabave.

Pozivamo institucije da nastavi sa reformama koje su potrebne kako bi se ubrzao proces pristupanja Evropskoj uniji. Pozivamo Evropsku uniju da pruži aktivnu podršku institucijama u sprovođenju tih reformi; i, u prelaznom periodu pre pristupanja, da pruži efikasnu podršku procesima ruralnog razvoja, uključujući korišćenje LEADER-a za stvaranje lokalnih partnerstava i lokalnih razvojnih strategija.

Pozdravljamo akciju institucija u radu na donošenju strateških i nacionalnih programa ruralnog razvoja za svoje zemlje, i u iskorišćavanju podrške donatora i Evropske unije u razvoju tih programa. Apelujemo na to da donosioci odluka uvide da je proces ruralnog razvoja proces širokog i otvorenog partnerstva između javnog, privatnog i civilnog sektora; da koriste to partnerstvo da angažuju energiju i resurse ruralnih zajednica u procesu sopstvenog razvoja; i da daju visok prioritet tome da LEADER pristup bude operativan u okviru IPARD-a i nacionalnih programa.